

M

Kertomus Porvoon pitäjän kirkonkylän
yleisnäistien kivikautisten asuinpaikkain kaivauksesta
2.8. — 16.8.46.

Kertomukseen liittyy 7 karttaa ja 2 valokuvaa.

V. Luho

Porvoon pitäjän Henttalan kivikautinen asuinpaikka.

Keväällä v. 1937 toi maanviljelijä Gunnar Henttala Kansallismuseoon eräitä kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavia esineitä (KM, n:o 10550:1-5), mm. varhaiskampakeramisia saviastianpaloja (10550:5).

Esineet oli löydetty useamman vuoden aikana - saviastianpalat kesällä 1936 - Porvoon pitäjän Henttalan yksinäistilan maalta - läheltä Askolan rajaa - Porvoonjoen varrelta, n. 50-70 m päässä joesta alkavasta perunamaasta; n:o 10550:1-3 perunapellon yläreunasta (löytöalueen korkeus nykyisestä merenpinnasta n. 27-30 m); n:o 10550:4 perunapellon eteläpuolella olevalta pellolta (korkeus n. 22.78 m); n:o 10550:5 perunapellon yläreunasta (suurimman saviastianpalan löytökohdan korkeus n. 29.66 m; löydetty perunapellon reunassa olevan vajan ⁴⁾ takaa).

Seuraavan vuoden joulukuussa toi edellä mainittu Henttalan isäntä museoon uusia löytöjä, 22 luettelonumeroa (KM, n:o 10949:1-22), jotka kaikki oli tehty samalta alueelta kuin edellisekin - perunapellon yläreunalta.

/v Tässä yhteydessä mainittakoon vielä eräs, p. 1886 museon koelmiin liitetty kiviesine (KM, n:o 2452:31), löydetty "Henttalan peltosaralta" (tasapaksuinen, kannalle hituisen kapeneva poikkikirves(?) - terä pahoin lohjennut - aunukselaista viherliusketta, poikkileikkaus lähinnä ellipsimäinen; hyvin hiottu.)

Löydökset viittaavat aivan ilmeisesti varhaiskampakeramiseen asuinpaikkaan, jollaisella on erikoisen tärkeä merkitys kahdellekin eri tieteenhaaralle:

1. Kampakeramisen kulttuurin suhde sitä vanhempaan, n.s.uun esikeramiseen Suomensjärven kulttuurin nuorimpaan asteeseen on yhä edelleenkin varmaa ratkaisua vailla. Epäselvä on myöskin varhaiskampakeramikan alkuperä - seikka, mikä likeisesti liittyy edelliseen - ja sen edustaman kulttuurin aikana vallinneet mahdolliset liikeyhteydet, kulttuurivirtaukset ja vaikutukset, muita, ainakin

vielä toistaiseksi ratkaisemattomia kysymyksiä mainitsemattakaan.

2. Tähänastiset tutkimussaavutukset ovat osoittaneet, että erikoisesti juuri varhaiskampakeramisella asuinpaikalla on merkitystä kvartäärigeologisessa tutkimuksessa, kuten litorinarajaa et-¹⁾sittäessä, muinaisrantoja sijoitettaessa j.n.e.

Koska kyseessä näin ollen näytti olevan tärkeä asuinpaikka-löytö, kävivät kesäkuussa v. 1939 löytöpaikkaa lähemmin tarkastamassa professori A. Äyräpää, joka suunnitteli yliopistollisen oppilaskaivauksen järjestämistä, ja maisteri J. Voionmaa, Muinais-tieteellisen toimikunnan esihistoriallisen osaston silloinen v.t. amanuenssi. Tutkimustuloksista ilmeni, että kyseessä oli laaja-alainen kivikautinen asuinpaikka, joka osittain oli kärsinyt viljelystöistä, mutta, josta ainakin osa vielä oli tutkittavissa suurinpiirtein koskemattomassa asussaan. Tällöin saatiin ja myöskin tehtiin - koekuopista y.m:lta - uusia löytöjä (KM, n:o 11040:1-6).

Varsinaiset tutkimustyöt paikalla aloitettiin professori A. Äyräpään johdolla 28-30 pv. elokuuta ja ne kestivät yhtäjaksoisesti suunnilleen kaksi viikkoa päättyen 10 p:nä syyskuuta v. 1939. Niihin osallistui ylioppilaat B. Granberg, O. Krohn, V. Maaajoki ja allekirjoittanut.

Asuinpaikka sijaitsee, kuten yllä sanotusta on ilmennyt, Porvoon pitäjän Kerkkoon kylän Henttalan talon maalla, osittain Porvoonjoen varrella, Henttalan kosken alapuolella - Porvoon keskustasta n. 9 km (linnuntietä) suunnilleen pohjoisluoteeseen. Hajalöydöistä ja koekuopista päätellen käsittää asuttu alue täällä ainakin Henttalan päärakennuksen ja joenvälisen osan etelään viettävää rinnettä.

Täällä avattiin kaksi kaivauskohtaa: toinen - kaivausalue I - Henttalan puutarhassa, toinen - kaivausalue II - edellisestä n. 150 m länsilounaaseen, Porvoonjoen rantatörmällä.

Kaivausalue I ei ole kovinkaan kauan ollut viljelyksen alaisena. Paikalla kasvoi vielä n. 60 - 70 vuotta sitten luonnonmetsää; sen jälkeen se on raivattu perunamaaksi ja on ollut

vasta suhteellisen lyhyen ajan nykyisessä käytössä, jolloin siihen on ajettu täyttemaata.²⁾

Puutarha on tasaisesti kaakkoon ja itään viettävää hiekkarinnettä. Luoteisessa suunnassa se nousee vailla huomattavia kohoimia kohti metsää kasvavaa korkeata kalliota; kaakkoissuunnassa se viettää ensin jyrkemmin sitten loivemmin tasaisina leviävillä Henttalan saviperäisille pelloille, muodostaen puutarhan alareunalla noin metrin korkuisen, jyrkän taitekohdan.³⁾ Samantapainen jyrkkä pengeri, joskaan ei yhtä korkea ja selvä, on myöskin puutarhan itäreunalla, lähellä Henttalan päärakennuksen lounaisseinää. Pengerit eivät ole nykyisin alkuperäisessä asussaan, vaan "parannelut" kiveämällä pystysuoriksi seinämiksi. Mutta, että ne alkuaan tosiaankin ovat olleet luonnon aikaansaannoksia, todennäköisesti muinaista rantaäyrästä, ilmenee riittävän selvästi pintaprofiilipiirroksista ja alueen topografikartan korkeuskäyrien kulkusuunnasta. Muinaisrajan puolesta puhuneen myöskin kaakkoisen penkereen juurella oleva paljas, melkoisen silloinen kalliopinta - abraasionko paljastama, jääköön geologien ratkaistavaksi.

Kaivauslaue II on entistä tontti- ja pihamaata. 1700-luvulla sijaitsivat Henttalan säteritilan rakennukset lähistöllä; päärakennus - v:ltä 1774 olevan kartan perusteella - jokitörmällä, nykyisen perunapellon joenpuoleisen nurkkauksen vaiheilla; sauna - vielä elävän muistitiedon mukaan - kaivausalueen alapuolella olevalla terassilla, missä on erotettavissa kappale vanhaa kivijalkaa. Varsinaisella kaivausalueellakin on mahdollisesti sijainnut jokin rakennus, päätellen sieltä löytyneistä tiilen- ja muurilaastin kappaleista, jotka tosin ovat voineet sinne muullakin tavoin joutua. Sittemmin, päärakennuksen tultua siirretyksi nykyiselle paikalleen, on alue ollut viljelyksen alaisena - vielä verrattain äskettäin perunapeltona. Nykyisin se on viljelemätöntä nurmikkoa.

Alue on tasaista, ensin loivemmin, sitten jyrkemmin lounaaseen viettävää hiekkarinnettä "kynnyksen" sijaitessa kaivausruutujen Y:m-n vaiheilla. Toisen, jyrkemmän ja selvemmän polvekkeen tapaan melkein kohta kaivausalueen alapuolelta, mistä alkaen rin-

ne viettää jyrkästi ja osin terassimaisesti Porvoonjokeen, muuttuen alaosassaan kallioiseksi.

Kaivausalueitten I ja II välinen osa on tasaisesti kaakkoon ja etelään sekä länsilounaaseen viettävää hiekkarinnettä - vietto edelliseen suuntaan huomattavampi kuin jälkimmäiseen - muuttuen yläreunaltaan metsää kasvavaksi kallioksi.

Kaivausalue I.

Puutarhassa tutkittiin $30\frac{1}{2}$ neliömetrin laajuinen alue. - Humuskerros oli täällä suhteellisen paksu, vaihdellen 19 cm:stä 27 cm:iin, puutarhakäytävän kohdalla 13 cm:istä 23 cm:iin riippuen edellämainitun paikalle ajetun täytömaan vahvuudesta. Sen alla maan oli enimmäkseen karheata, paljonlaisesti pyörityneitä kiviä sisältävää hiekkaa, moreenia, joka muuttui sitä hienorakeisemmaksi mitä alemmaksi edettiin alueen yläreunalta, ollen kummallakin alareunalla jo osin savensekaista hietaa tai melkein hiesua. Karkeinta oli maaperä käytävän kohdalla, etenkin ruuduissa II - IV:8-11, hienointa alueen itäkulmalla, ruuduissa V - VI:4-5, vastaten jokseenkin tarkalleen maan kaltevuussuuntaa; seikka, mikä sekinkin osaltaan viitanee litoraali-ilmiöön - matalaveteen.

Kulttuurikerros kaivausalueella on säilynyt suurinpiirtein koskemattomana, lukuunottamatta pintakerrosta, joka on jonkin verran kärsinyt raivaus- ja viljelystöistä - osa löydöksistä oli täyte- maahan sekaantunut - , sekä puunjuurten aiheuttamaa suhteellisen merkityksetöntä tärveltymistä. Tasaisen yhtenäistä se ei ollut, vaan muodosti epämääräisiä ja - säännöllisiä läiskiä, kuopanteita ja kuoppia, joista syvimmat tavattiin ruuduissa III - IV:3-4 ja III - IV:8 - 10 ynnä ruudussa IV:7; vahvuus vaihteli muutamasta cm:stä 1/2 metriin, ollen yleensä alueen yläosassa vahvinta, alareunalla heikointa.

Kulttuurimaan, joka väriltään vaihteli ruskeasta punaiseen ja likasen harmaaseen (IV:8), väkevyys oli suoraan verrannollisessa suhteessa kulttuurikerroksen vahvuuteen sekä kvartsi- ja luuesintymien runsauteen, ollen ruuduissa II:8-10 ja VI:4-10 niin laimeata, että sen erotti puhtaasta maasta miltei yksinomaan kvartsi-

1 - // 2
iskoksien avulla. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että väkyyden määrittelyistä haittasi tuntuvasti maan tuhkakuivuus, lukuunottamatta puutarhakäytävän kohtaa, missä maa oli - luonnollisesti syystä, alkaneiden syyssateiden vaikutuksesta // kosteampaa.

Palomaa oli sekin laimeata lukuunottamatta ehkä ruutuja III-IV:3-4, missä tavattiin kaksi nokilaikkua ja hiiltä. Toinen hiili-esiintymä, paitsi ruutuja IV:5 (lounaislaita) ja V:4, oli ruuduissa III:8-9 - II:10. - Palaneen maan erottamista vaikeutti kulttuurimaan punertava värisävy ja, kuten yllä, maan kuivuus.

Kiinteitä kulttuurijätteitä tavattiin kolmessa kohtaa:

1. Ruuduissa III - IV:3-4 olevan kulttuurimaakuopan reunalla rivi palaneita kiviä ja niiden sisäpuolella pari noki- ja hiili-läiskää tulisijan jätteinä. Liesi on ilmeisestikin aikoinaan syystä tai toisesta - arveluni mukaan kuopan reunaman murtuessa - sortunut kuoppaan. Itse kuopasta, joka oli n. 1/2 m syvä, ja sen ympäriltä löytyi tavattoman runsaasti palaneita luunsiruja ja kvartseja (11143:17-61), joukossa kolme kaavinta (11143:24, 33) ja viisi kaapimena käytettyä iskosta (11143:24, 39, 41, 53); luista oli yhdessä (tai kahdessa) iskunjälkiä (11143:38) ja yhdessä mahdollisesti (koiran?) hampaan tai kaapimisen jättämiä jälkiä (11143:35) - aivan ilmeisiä aterioimisjätteitä. - Kvartsi-iskosten ja -lastujen runsaus, iskukivet (11143:24, 43), kivi-iskokset (11143:21, 22, 23, 25, 27, 48, 58), kaksi hiotun kiviaseen sirpalletta (11143:54, 58), osin hiottu tasataltta (11143:20) ja hioin (11143:46) sekä luutaltan nirkko (11143:35) viittaavat ylläesitetyn lisäksi vakituiseen paikalla oleskeluun ja jokapäiväiseen askarteluun. On kuitenkin ennen aikaista ruveta tässä pohtimaan onko kyseessä jonkinlainen asumusjäte tai jokin muu, syystä, että tutkimukset paikalla ovat vielä keskeneräiset.

2. Ruuduissa III - IV:8-10 oli puutarhakäytävän alla paljonlaisesti pyöreitä sorakiviä - osaksi kulttuurikerroksen ja löytöjen päällä - sekä, osittain näihin moreeni- ja vierinkiviin sekaantuneita, joukko "murtokiviä", joista ainakin osa oli palaneita. Nämä olivat osaksi hiilensekaisessa humusmaisessa kerroksessa - käytävän alla mahdollisesti säilynyt vanhaa humuskerrosta? - osaksi punaisenruskeassa kulttuurikerroksessa. Kyseessä on ilmeisestikin

Tuhaja
hajonnut liesi ja kaksi päällekkäistä kulttuurikerrosta, joiden ikä-
eron ei tarvitse olla - steriilin välikerroksen puuttumisesta pää-
tellen - kovinkaan suuri, ja joista nuorempaan (korkeus merenpin-
nasta n. 33.40 m) kuuluu.

3. Neljä paalunreikää, joista kaksi tosin epävarmaa;

a) paalunjälki ruudussa IV:5 tuli näkyviin 47 cm:n syvyydessä
ja ulottui hiilisirua sisältävänä kulttuurikerroksen alle - alaraja
n. 50 cm - (epäselvänä) aina 56 - 57 cm syvään.

b) ruudussa IV:7 ilmestyi 45 cm:n syvyydessä likaisen ruskea,
tumma paalunreikää muistuttava jälki, jonka syvyyttä oli vaikea
määrätä kulttuurikerroksen ulottuessa tässä kohtaa 65 cm syvään.

c) paalunreikä ruutujen V:7 ja V:8 välillä - 44 cm:n syvyy-
dessä - ulottui alaspäin kapenevana, jonkin luumurun ja hiiltä
sisältävänä 80 cm syvään eli syvälle yli ympäröivän kulttuuriker-
roksen alarajan (V:7 - 50 cm; V:8 - 45 cm).

d) ruudun V:7 länsikulmassa ilmestyi n. 52 cm:n syvyydessä
samanlainen pyöreä täplä kuin edelliset, mutta halkaisijaltaan pie-
nempi.

Vaikuttaa siltä kuin kolme viimeksi mainittua paalunreikää kuu-
luisivat samaan asumusjätteeseen - kotaan?

Irrallisia löytöjä kertyi 272 luettelonumeroa (KM, N:ot 11143:1-272);

Kirveitä	1 kpl.	Kvartsi-iskoksia	1,587 kpl.
Tasatalttoja	1 "	Hioimia	2 "
Epämääräisiä kiviaseensirpaleita	6 "	Saviastianpaloja	8 "
Kivilaji-iskoksia	36 "	Luuesineiden kappaleita	3 "
Kvartsiikaapimia	15 "	Palaneita luunsiruja	n. 700 gr
Kvartsi-iskoksia, joissa käy- tön jälkiä	23 "	Hiiltä	
Kvartsisia iskukiviä ja sellaisen osia	21 "		

Löydösten suhteellinen runsaus, verrattuna tutkimusalueen laa-
juuteen, ja levinneisyys viittaavat keskitettyyn oleskeluun. Niiden
verrattainen vaihtelevaisuus ja monipuolisuus, huomioonottaen myöskin
kiinteät kulttuurijätteet, sekä kulttuurikerroksen vahvuus (paikotel-
len 1/2 m) osoittanevat, kuten edellä tuli jo ohimennen mainituksi,

ettei kyseessä ole tilapäinen leiriytymispaikka, vaan paikka, mis-
sä on pitempi jakso yhtämittäisesti oleskeltu, vakinaisesti -
jos niin voi sanoa - asuttu. Semmoinenkin mahdollisuus on luon-
nollisesti olemassa, että kyseessä on pidemmän aikajakson käytän-
nössä ollut n.s. sesonkiasuinpaikka, jonkinlainen eräomistus - ver-
taus on ehkä liian rohkea -, jonne säännöllisesti on saavuttu
lämpimäksi vuodenajaksi - asituksen aikana ulottui näet merenranta
tänne asti kuten tuonnempana tulee ilmenemään. Mitenkä asianlaita
on, on tutkimusten nykyisessä vaiheessa vaikea ratkaista.

12
Irtolöytöjen laatu on kieltämättä yllättävä verrattuna niihin
löytöihin, mitkä kaivauksen aiheuttivat. Erikoisen silmiinpistävää
on luu- ja kvartsipaljous suhteessa saviastianpaloihin, mikä panee
epäilemään, että kyseessä on esikeramien asuinpaikka. Samassa suh-
teessa yllättäviä ovat löydöksetkin.

Poikkikirves (11143:96) on tanakka, tekotavaltaan alkeellinen;
vain terä, jonka lasku on jyrkkä, kaavinmainen, on hiottu; muu-
ten lohko- ja luontaispintainen; poikkileikkaus lähes kolmiomainen;
diabaasia. - Mitat: n. 103 x 57 x 34 mm. - Muistuttaa huomattavas-
ti Nøstvet - Lihult-kirveitä; meillä lähinnä luettava Suomusjärven
tyyppiin kuuluvaksi. - Löydetty ruudusta III:9; 49 cm syvältä,
punertavasta kulttuurimaasta - siis n. 20 - 25 cm edellämaitun
hajonneen lieden alapuolelta.

Tasataltta (11143:20) on myöskin tekotavaltaan alkeellinen,
kannalle kapeneva ja jonkinverran paksuneva; terä rikkonainen,
lohkeillut ja säröillä; toinen lape heikosti kuperahko, suureksi
osaksi hiottu; vastakkainen lape suora ja tasainen, suurimmaksi
osaksi hiottu; kyljet ja kanta hiomattomat; toisessa kyljessä käy-
tetty hyväksi lohkopintaa; toinen kylki muodosteltu kaksipuolisella

Loydetty run-
dusta III:4 22 cm:n
syvyydestä, kult-
tuurimaakuopan
yläpinnalta.
reunaiskennällä - piirre, joka on ominaista Suomusjärven kulttuurin
tekniikalle; poikkileikkaus . - Mitat: n. 60 x 44 x 15 mm.

Hiottujen kiviesineiden sirpaleita on kaksi (11143:54, 58)
kulttuurimaakuopasta ruuduissa III+IV:3-4, 40 cm:n tasosta alaspäin;
yksi (11143:103) hajonneesta liedestä ruudussa III:10; kaksi ruudus-
ta IV:8 - toinen (11143:148) kulttuurikerroksen pintaosasta, 25 cm
syvältä, toinen (11143:155) 40-45 cm:n syvyydestä; yksi (11143:129)
ruudusta IV:6 40-42 cm:n syvyydestä. - Näistä on osa diabaasia,

osa kivilajiltaan epämääräisiä.

Kivilaji-iskoksista muodostavat levy- ja lastuiskentäjätteet ja jäljet pääosan. Suurinta levyiskentätuotetta, n.s. "diskusta" (11143:77) - diabaasia - on käytetty iskukivenä. Nyrkki-iskurissa (11143:97), n.s. coup de poing, sekin diabaasia, on erinomaisen kauniit iskentäjäljet, tyyppi esiintyy jo varhaispaleoliittisella ajalla. Diabaasikappaleessa 11143:162 on toisessa reunassa kaksi vastakkais-ta pystyiskentäjälkeä, toisessa reunaiskentäjälkiä vaikuttaen tahalliselta muotoilulta. Tahallista muotoilua on myöskin kappaleissa 11143:154 - kouru? - ja kaavinterä - ja 11143:246, jonka käyttö-tarkoitus on epäselvä; muodoltaan se on ellipsimäinen, kivilajil-taan maasälpävoittoista graniittia.

Käytetyistä kivilajeista ovat diabaasi ja kova porfyriitti val-litsevia muihin kivilaji-iskoksiin nähden; vuolukivenä pitäisin kah-ta palaa (11143:142, 220), loput ovat huonoa, valikoimatonta ki-veä. - Täällä löytyvä diabaasi on tiiviimpää kuin n.k. Satakunnan olivinidiabaasi, ja lienee se paikkakunnallista, ellei kyseessä ole siirtolohkareista saatu aines. Vuolukivikappaleet ovat sinervän harmaata saviliuskemaista ainesta, joka eroaa sekä värinsä että rakenteensa puolesta itäkarjalaisesta vuolukivestä, ja lienee sitä-kin ollut paikalla saatavissa; kivi-importtia ei tarvinne olettaa.

Kvartsikaapimet ovat pieniä, eivät loistoesineitä, mutta kohta-laisen hyvätekoisia. Niissä - varmoissa - voidaan erottaa neljä eri tyyppiä, joille löytyy vastineet piikaapimien joukosta. Kai-kille niille on yhteistä se, että nyrhintää on vain yhdellä si-vulla.

1. Parhaiten ja lukuisimmin edustetun ryhmän muodostavat n:ot 11143:12, 24 (molemmat), 160, 167 ja 215 - 50 % kokonaismäärästä, jollei oteta lukuun n:oita 11143:152, 158 ja 185a, joiden alkupe-räinen muoto on epävarma (näistä voi n:o 11143:185a olla mikro-liitti, miniatyyriikaavin, ja sellaisena muodoltaan seuraavaan tyyppiin kuuluva). Tämän tyyppin kaapimissa, joiden lähin vastine piissä lienee n.k. pyöreä tai puolipyöreä levykaavin, erottuu kak-si alaryhmää, joista toisessa on retuoidut teräkulmat, toisessa retuoidottomat, ellei ole tyydytty nyrhimään vain osaa sivusta kuten n:ssa 11143:160a, mikäli kyseinen kaavin ei ole suuremman

katkelma. - Tähän tyyppiin kuuluvat kaapimet ovat tavallisimmin pituuttaan leveämpiä, joskin nämä ulottuvaisuudet saattavat olla tasasuhtaisetkin, kuten n:ssa lll43:24 (molemmat), ja levymäisiä, kuten nimityksestäkin ilmenee - ymmärrettynä siten, että kvartsil-
le, millä ei ole selvää lohkosuuntaa, on tahallisesti annettu levymäinen muoto. Nyrhitty terä muodostaa suorakulmaa lähentelevän kulman alapintaa vasten, joka on pyritty saamaan mahdollisimman tasaiseksi, ellei ole voitu käyttää hyväksi luontaista, tasaista kidepintaa kuten n:ssa lll43:12. - Suurin mainituista kaapimista on 26 m/m pitkä ja 25 m/m leveä, pienin 13 x 17 m/m.

Tyyppi on varhainen, ja sitä on tahdottu pitää tardenois- ja maglemose-kaapimien esimuotona; se esiintyy usein vielä ertebölle- ja lihultaikana, jotka ajallisesti vastaavat meidän Suomensjärven kultturiamme, mutta ei enää Länsi-Ruotsin nuoremman kivikauden asuinpaikoilla. Meillä se elää ainakin jossain määrin vielä kampakeramisena aikana ellei myöhempäänkin. Ajassa taaksepäin sen juuret ulottuvat aurignac- ja ja magdalén-aikaan. - Vastaavanlaisia muotoja, myöskin jälkielänteinä, esiintyy itäisesäkin kulttuuripiirissä, kuten Venäjällä, Puolassa ja Liettuassa; sekä retusoitu-kulmallisia että -kulmattomia.

2. Levykaapimiin kuuluviksi on katsottava myöskin n:ot lll43:33 ja lll43:160b, joiden lähin vastine lienee n.s. pitkän-
omainen levykaavin. - Kuten nimityksestäkin ilmenee on tyyppi leveyttään pitempi; muodoltaan joko suorakaiteinen tai kolmiomainen; terä joko suora, kuten n:ossa lll43:160b tai kaareva, kuten n:ossa lll43:33 - välimuotojakin esiintuu niin muotoon kuin teräänkin nähden - ; poikkileikkaus on usein kolmiomainen; kaavin-terä on useimmiten luotisuora.

Tyyppi on alkuperäisempi ja pitkäikäisempi (läntisen kulttuurin piirissä) kuin edellinen - juontaa alkunsa vanhemmalta paleoliittiselta ajalta ja elää vielä nuoremmalla kivikaudella. Näin näyttää olevan asianlaita myöskin meillä.

3. Oman tyyppinsä muodostaa n:o lll43:92. Sen alapinta on melkein pyöreä, yläpinta huippumainen. Lähin vastine on n.s. kärkeväharjainen pyöreäpohjainen l. kartiomainen kaavin. Tähän tyypp

127
piin kuuluvaksi lukisin vielä toistaiseksi n:o 11143:115, jonka pohja on puolipyöreä - vastaavanlainen on f Urjalan Palomäen asuinpaikalta (6355:18).

160
19
Tämäkin tyyppi on vanha, esiintyen muodoltaan tyyppillisimpänä jo aurignac-aikana, mutta ei elä Skandinaviassa yleensä enää erteyölle- ja lihultajan jälkeen. Miellä tyyppi esiintyy ainakin jo ancylusajan lopulla (Salmijärvi, Nivala; n:o 3303:1) ja elää vielä keramisenakin aikana (Kemijärvi, Pikkukylä; n:o 3637:4, venäläistä piitä; samanlainen kaavin, mutta kourumaisella terällä pohjapinnalla, on löydetty Tyrnävän Linnamaan jättiläiskirkosta, n:o 6714:5a).

4. N:o 11143:224 lienee lähinnä luettava n.s:n lastukaapimien joukkoon, joiden ikä on epämääräinen; niitä ei voida pitää millenkään kivikautiselle periodille tunnusomaisina.

4
Ns. kvartsiporia 1. -purasimia olen löytänyt vain yhden, sekin pieni, n. 29 x 22 x 10 m/m. Lähin piissä tavattava vastine lienee n.s. möhkälepora (blockborr), jolle on ominaista paksu, käteen hyvin sopiva yläpää ja kolmiomainen poikkileikkaus sekä ympäriinsä iskentä.

16to
Tyyppi on sekä muodoltaan että tekotavaltaan arkaistinen. Siinä on piirteitä, jotka juontuvat vanhimmalta paleoliittiselta ajalta. Se elää vielä jonkin aikaa erteyölleajan jälkeen, mutta ei enää - ainakaan Skandinaviassa - nuoremmalla kivikaudella.

Kaapimista on n:o 11143:12 löydetty ruudusta II:9 n. 35-40 cm syvältä; n:ot 11143:24, 33 kulttuurimaakuopasta 28 - 40 cm väliltä; n:o 11143:92 hajonneen lieden alla, ruudusta III:9, n. 45 - 50 cm syvältä - samasta kerroksesta kuin poikkikirves, nyrkki-iskuri ja diabaasi-iskokset 11143:77, 162 ja kuuluu siis ainakin näiden kanssa samaan "työkaluperheeseen"; n:o 11143:115 koekuopasta, ruudussa IV:5; n:ot 11143:152, 158 ruudusta IV:8 - edellinen n. 30 cm:n syvyydestä, jälkimmäinen 50 cm syvältä; n:o 11143:160 kulttuurikerroksen yläosasta, ruudusta IV:9 ja n:o 11143:167 samasta ruudusta n. 35 - 40 cm syvältä; n:o 11143:185 ruudusta IV:10 55 cm:n syvyydestä; n:o 11143:215 ruudusta V:7 ja n:o 11143:224 ruudusta V:8, molemmat kulttuurikerroksen yläosasta. - Purasin on löydetty ruudusta IV:10 noin $\frac{1}{2}$ m:n

(55 cm:n) syvyydestä.

1/2
Kvartsi-iskoksista, joissa on käytön tai muotoilun jälkiä, mainittakoon erikseen n:ot 11143:160 ja 11143:72, joista edellinen mahdollisesti on poikkiteräinen nuolenkärki, jälkimmäinen pak-
suhko, suiponsoikea nuolenkärki. - Muodostaako muodoltaan manteli-
mainen, poikkileikkaukseltaan rombimainen esine, n:o 11143:156, oman esinetyypinsä on vielä vaikea sanoa; joka tapauksessa vas-
taavanlainen "esine" on löydetty Tuusulan Nissbackan esikeramiselta asuinpaikalta (n:o 10336:56) - molemmissa käytön jälkiä/terä-
vällä särmällä. - Talttamaisesti käytettyjä kvartsi-iskoksia - kaikki kooltaan pieniä - on yhdeksän, joista "tasatalttoja" kuusi [n:ot 11143:41, 53, 67 (epävarma), 81, 89, 229], kouruteräisiä kolme [n:ot 11143:93 ja 75 (kaksi)] loput ovat muodoltaan epä-
määräisiä, todennäköisesti kaapimiseen käytettyjä.

Iskukivet, lukuunottamatta kahta (11143:182, 223) ovat pieniä (11143:24, 33, 43, 83, 131, 139, 104, 163, 182). Vallitsevana piirteenä on kulmikkuus ja yksi tasainen pinta, joka on joskus luontainen kuten n:oissa 11143:33 ja 11143:43; poikkeuksen tekee vain 11143:139 - muistuttaa coup de poing'ia, paksussa päässä iskunjälkiä. Yhdessä (11143:83) on ikäänkuin kiinnipitämis "painanteet", mitkä vaikuttavat tarkoituksellisilta.

Kvartsi-iskoksissa kuvastuu sama iskentätekniiikan monipuolisuus ja varmuus, mikä ilmeni edellä kivi-iskoksissa. Näissäkin ovat edustettuina lastu- ja levyiskentä-jätteet pysty- ja reunaiskentä-jälkien ohella, joskaan ei aina yhtä selvinä ja kauniina, joh-
tuen kvartsin rakenteellisista ominaisuuksista, sillä kun ei ole - kuten jo mainittu - kiinteitä lohkosuuntia.

Kvartsi, sekä esineissä että iskoksissa, etenkin viimeaini-
tussa, on vaihtelevaa ja usean lajista. Huonojen kvartsilaatujen ohella esiintyy karkeahkorakeista, punertavaa ruusukvartsia (esim. 11143:24, 43, 223) ja savunharmaata, puoliläpinäkyvää savukvartsia (esim. 11143:53, 57, 139), sinervän valkeata maitokvartsia (esim. 11143:4, 24) ja mustaa morionia (vain kaksi palaa; 11143:109, 244). Väritöntä, läpinäkyvää vuorikidettäkin (l. -kristallia) esiin-
tyy, joskaan ei täysin puhtaana (esim. 11143:11; n:ossa 11143:12 ja 11143:14 on hiukan punertavan ruskahtava värisävy, joka ei kuitenkaan sanottavastikaan haittaa läpinäkyväisyyttä). Nimetyistä

kvartsilajeista on ruusukvartsi parhaiten edustettuna.

Kvartsiittia on vain nimeksi (esim. 11143:24, 127, 177).

Hioimet, joista toinen (11143:94 - kappale) on hienohkora-keista, kellertävän ruskehtavaa hiekkakiveä, toinen (11143:46) jotain kovempaa kivilajia, eivät edusta mitään erikoista hiointyyppiä, vaan ovat katsottavat paikallisiksi, n.s:ksi asuinpaikka-muodoiksi.

Saviastianpaloista on kuusi nuorakeramista ja kaksi varhaiskampakeramista. Kaikki ne ovat löytyneet kohta turve- ja täyte- maakerroksen alta, lukuunottamatta toista varhaiskampakeramista murua (11143:34), joka löytyi kulttuurimaakuopasta ruudusta III:3 n. 38-40 cm:n syvyydestä, minne se todennäköisesti on ylempää pudonnut profiilileikkausta tehtäessä. Nuorakeramisista paloista on kolme (11143:78) löytynyt ruudusta III:9 23 cm:n syvyydestä; kaksi (11143:2) aivan kulttuurimaan yläpinnalta, ruudusta III:8 - ruudun III:9 rajalta; yksi (11143:17) samaten kulttuurikerroksen yläpinnalta, ruudusta III:3; yksi (11143:149) 25 cm:n syvyydestä ruudusta IV:8.

Luuesineiden kappaleista on yksi (11143:35) taltan teräkulmas- ta - löydetty n. 38 - 40 cm:n syvyydestä kulttuurimaakuopasta ruuduissa III - IV:3-4, yksi (11143:207) ehkä kaitataltan kärki, jonka terä on kulunut, - ruudusta V:6 n. 25 - 27 cm syvältä, yksi (11143:116) epämääräisen esineen katkelma - löydetty pelto- mullan alarajalta hiekkaläiskästä, ruudusta IV:5 n. 20 - 25 cm syvältä. - Esineet ovat ilmeisestikin aikanaan tavalla tai toisella joutuneet tuleen ja siten sirpaleina säilyneet nykypäiviin asti.

Palaneet luunsirut viittaavat kahteen alkukantaiseen pääelin- keinoon - metsästykseseen ja kalastukseen. Nisäkkäiden luut muodosta- vat valtaosan, joskin kalannikamiakin on jokunen (esim. 11143:55, 59, 95). - Tässä on kuitenkin muistettava, että kalan ruodot ohuina ja hentoina ovat tulelle alttiimmat kuin edelliset. - Näyttääpä luiden joukossa säilyneen eräs, tosin täysin hypoteetti- nen muisto rituaalisista menoista. Yksi luunsiruista (11143:128) vaikuttaa nimittäin punamullalla käsitellyltä; ulkopinta punertava,

murtoreunat ja sisäpinta ei. Varmuus asiasta jäänee saavuttamattomaksi.

Kaivausalue II.

1/3 Jokitörmällä tutkittiin 50 m:n² laajuinen alue. - Humuskerroksen (= turve + vanha peltomulta, missä ajettua savea, tiilenkappaleita ym.) vahvuus vaihteli 15 - 18 cm:iin. Sen alapuolella oli maaperä hiesumaista moreenia, muuttuen kaivausalueen alareunalla, ruuduissa S - T:m-n, tavattoman kivikkoiseksi; näillä main on rinne jo niin vietto, että kyseessä voi olla vyöryminen jokitörmän syventyessä. Itse maaperä on viljelyksessä tasoittunut, tasasen alueen alareuna on ruutujen O - P, yläreuna linjojen D - E kohdalla; kaivausalue on tämän vuoksi yläosassaan kulunutta.

Kulttuurikerros kaivausalueen yläosassa on kärsinyt viljelyksestä, mutta muualla suurinpiirtein säilynyt koskemattomana, lukuunottamatta ruuduissa P - Q:p-q tuomen juuren aiheuttamaa turmeltumista; tämä alue oli niin täynnä juuria, että sitä ei voitu tutkia pohjaan asti. Tasaisen yhtenäistä kulttuurikerros ei ollut, vaan ulottui läiskittäin yleensä n. 45-60 cm syvään, eräässä kohdassa aina 85 cm:n syvyyteen asti.

Kulttuurimaan väkevyys vaihteli, ollen yleensä heikointa kaivausalueen yläosassa - lukuunottamatta ruuduissa J - K;p-q olleen lieden vieressä tavattuja kuopanteita, missä se oli rasvaisen multamaista - vahvinta alaosassa. Väriltään se oli ruuduista O:m-q alaspäin punertavaa, ylempänä lähes "väritöntä"; ruuduissa Q-R:n muuttui se alaosaltaan - n. 1/2 m:n syvyydessä - harmaaksi.

1/d Palomaata hiili- ja nokisisältöisenä tavattiin vain ruuduissa J-K;p-q ja N-O:n - liesien kohdalla.

Kiinteitä kulttuurijätteitä keksittiin kaksi:

1. Liesi ruuduissa J-K;p-q oli pyöreä; sen vieressä oli punertavia, epäsäännöllisiä, paljonlaisesti kiviä sisältäviä kulttuurimaakuoppia kovassa soramaassa, joka erosi muun kaivausalueen hiesumaisesta moreenista. Kuopanteet olivat niukkalöytöisiä ja ulottuivat n. 38 - 40 cm syvälle.

2. Suorakaiteen muotoisessa liedessä ruuduissa N-O:n oli alaosassa kaksi kerrosta kiviä, joiden alapinta ulottui yli 30 cm

syvään. Sen lounais-, luoteis- ja kaakkoispuolella oli vahvasti punertavaa, luumuru- ja hiilipitoista kulttuurikerrosta; koillispuolella ulottui puhdas hiesu lähes ylempien kivien alatasolle. (Tällä puolella on ehkä ollut jonkinlainen suojakatos pohjatuulta vasten).

Irtolöytöjä kertyi 345 luettelonumeroa (KM, n:ot 11143:273-617):

Talttoja	3	kpl.	Kvartsisia iskukiviä	7	kpl.
Epämääräisiä kiviaseen sirpaleita	14	"	Kvartsi-iskoksia	718	"
Kivilaji-iskoksia	110	"	Hioimia (myös osina)	6	"
Piikaapimia	1	"	Saviastiankappaleita	711	"
Kvartsiakaapimia ja -esineitä	11	"	Savi-idolin kappaleita	7	"
Kvartsi-iskoksia, joissa käytön jälkiä	43	"	Luuta (arviolta)	100	<i>gr</i>
			Hiiltä		

Saviastianpalat ovat täällä vallitsevia. Niistä on ylivoittoisesti suurin osa varhaista kampakeramiikkaa - tyyliä I:1 ja I:2; vanhinta astetta edustavat E-leimat ja vaakasuorat kierrenuorakoristeet puuttuvat. Tyypillistäkin kampakeramiikkaa esiintyy, joskin häviävän vähäisessä määrässä. Nuorakeramiikkaa on vain jokunen pala, nekin pintakerroksesta löydettyjä, eivätkä siis varsinaiseen kulttuurikerrokseen kuuluvia.

Ero kaivausalueiden I ja II välillä on keramiikkaan nähden silmiinpistävä - edellisestä ei löytynyt varsinaisesta kulttuurikerroksesta keramiikkaa lainkaan. Eroa on huomattavissa myöskin muissa löydöksissä.

Kaivausalueelta I puuttuvat pii- luettava kaivausalueella II lähinnä tyypilliseen kampakeramiikkaan kuuluvaksi - ja savi-idolin kappaleet, kun sensijaan kvartsia ja luuta on siellä huomattavasti enemmän huolimatta tutkitun alueen pienemmydestä. - Mitä tulee käytettyihin kivilajeihin, niin kaivausalueella II ei esiinny diabaasia ja porfyriittia paljoakaan, niiden sijasta tulee sädekiviliuske melko yleiseksi. Sitäkin on ilmeisesti ollut lähitienoilla saatavissa päätellen gneissimöhkäleestä 11143:466, missä ollut sädekiviliuskesuoni on kutakuinkin tarkalleen käytetty. - Edelleen kaivausalueella II on valkoinen, tiivis kvartsi valtaosana, ruusu-

110 / 28

kvartsi ja moreni puuttuvat; savukvartsia on jonkinverran, samaten vuorikidettä, joskin epäpuhtaampana kuin alueella I; kvartsiittia näyttää esiintyvän runsaammin.

Iskentelekniiikan jätteen ja jäljet eivät kaivausalueen II kvartsi-iskoksissa ole hyvydessä ja varmuudessa rinnastettavissa alueelta I löydettyihin. Levyjä ja lastuja on täältä huomattavasti vähemmän. Uutuutena esiintyy pilstomistekniikka, johtuen sädekiviliuskeen käytöstä.

Iskukivet kaivausalueella II ovat enemmän pyörityneitä, jouskossa yksi melkein pallomainen, joskin tasaistakin pintaa esiintyy.

Kaapimissakin on eroa. Kaivausalueen II kaapimet ovat kookkaampia eivätkä yhtä huolellisesti tehtyjä kuin alueen I. Lisäksi alueelta I puuttuu kaavintyyppi, missä teräosa on ulkoneva, kuten n:oissa 11143:331 ja 11143:353.

Epäilystäkään näin ollen ei voine syntyä siitä, että kaivausalueet I ja II edustavat eri kulttuurimuotoja. Jälkimmäinen, keramiikastaan päätellen, kampakeramista, edellinen, keramiikan puutteen ja kiviesineiden primitiivisyyden perusteella, n.k. Suomensjärven kulttuuria. Missä määrin kvartsisesineillä on tässä suhteessa kronologista merkitystä, ei ole vielä ratkaistavissa, koska retushitutkimus meillä on jäänyt lapsipuolen asemaan. Joka tapauksessa Henttala I:n kaapimille löytyvät lähimmät vastineet Tuusulan Nissbackan Eskelisen esikeramiselta asuinpaikalta, joka korkeutensakin puolesta (33 m) on lähinnä Henttalaa.

Löydösten suhteellinen runsaus ja keskittyneisyys, käytettyjen kivilajien hyvyys ja valikoiminen sekä luupaljous kaivausalueella I viittaavat Suomensjärven kulttuurin nuorempaan asteeseen; kaikki nämä ovat näet esikeramisen kulttuurin vanhemmasta asteesta, esim. Suomensjärven Laperlasta, toistaiseksi tuntemattomia piirteitä.

Vahvistuksen tälle arkeologisesti määrätylle ajoitukselle saamme geologista tietä.

Kaivausalueen I korkeus nykyisestä merenpinnasta on n. 33 m; tämän alapuolelle löydökset tuskin enää ulottuvat levinneisyydestään ja kulttuurikerroksen ohenemisesta päätellen. Jokitörmällä tutkitun alueen alareunan korkeus on n. 26.5 m, jolloin jo

esiintyi jokunen tyypilliseen kampakeramiikkaan kuuluva saviastianpala; Jaakonpellonmäen asuinpaikalta, Henttalasta n. 500 m etelään, löytyi n. 25½ m:n korkeudelta sekä tyyliä I:2 että II:1 - muuten seikka, joka todistaa, että kyseiset asuinpaikat ovat aikanaan sijainneet meren rannalla. Tuskin erehdymme näin ollen suuretakaan jos laskemme varhaiskampakeramiikan alarajaksi täällä 25 m.

nl
Henttala I on sii 8 m korkeammalla kuin Henttala II; mikä seikka vahvistaa sen ajoituksen vanhemmaksi. - Merenranta on silloin ollut suunnilleen 32 m:n vaiheilla eli alussa mainitun törmän juurella - silloisen kalliopinnan, jota edellä arvelimme abrasion paljastamaksi, korkeus merenpinnasta on 31,83 m. Se ei voine edustaa muuta kuin professori Sauramon L II rantaa; sen yläpuolellahan on esikeraminen asuinpaikka, alapuolella varhaiskampa keraminen. Henttala II:n %-luvuksi, laskettuna juuri mainitusta kalliopinnasta, saamme pyörein luvuin 78 %, mikä tukee olettamamme. Tässä yhteydessä on mainittava, että L I:n ja L II:n yhtymäkohta on jossain Kirkkonummen - Espoon seutuvilla. Tämän mukaan saisimme Henttala I:n iäksi L II:n eli litorinarajan alkupuolen, mikä erinomaisesti sopii yhteen arkeologista tietä saatuun ajoitukseen.

Missä määrin olemme osuneet oikeaan L II rantaan nähden on geologien ratkaistava.

Asuinpaikat ovat kivikaudella sijainneet mantereesta ulospistävän niemen kärjessä. Taustalla pohjatuulilta suojaava kalliainen, metsää kasvava mäki, edessä saaristomeri, joka varmaankin on tarjonnut edullisia kalastusmahdollisuuksia.

Viittauksia ja huomautuksia.

- 1) Kts. esim. ^RWilhelm Samsay: Nivåförändringar och stenåldersbosättning i det baltiska området (Fennia 47, n:o 4). -
Esa Hyyppä: Kivikautinen asutus ja rannan siirtyminen Helsingin seudulla (Terra 1935). - Matti Sauramo: Suomen luonnon kehitys jääkaudesta nykyaikaan, us.er.paik. - Vrt. myös: Aarne Europæus: Askolan Honkaniemen kivikauden asuinpaikka. Muuan poikkeus maankohoamiskäyristä (SM 1929).
- 2) Tieto perustuu Gunnar Henttalan ilmoitukseen.
- 3) Katso pintaprofiilikerrosta, kartta .- Profiili ei perustu kokonaisuudessaan paikalla tapahtuneeseen vaakitukseen, koska sellaista ei tehty, vaan on jälkeenpäin piirretty käyttäen hyväksi varsinaisen kaivausalueen pintapunnitusta, kiintopistettä, joka oli kalliossa kohta puutarhan alapuolella, sen reunasta n. 1 m:n päässä, ja n:n 11144 punnittua korkeutta sekä alueelta otettuja valokuvia ja muistia.

YLEISKARTTA

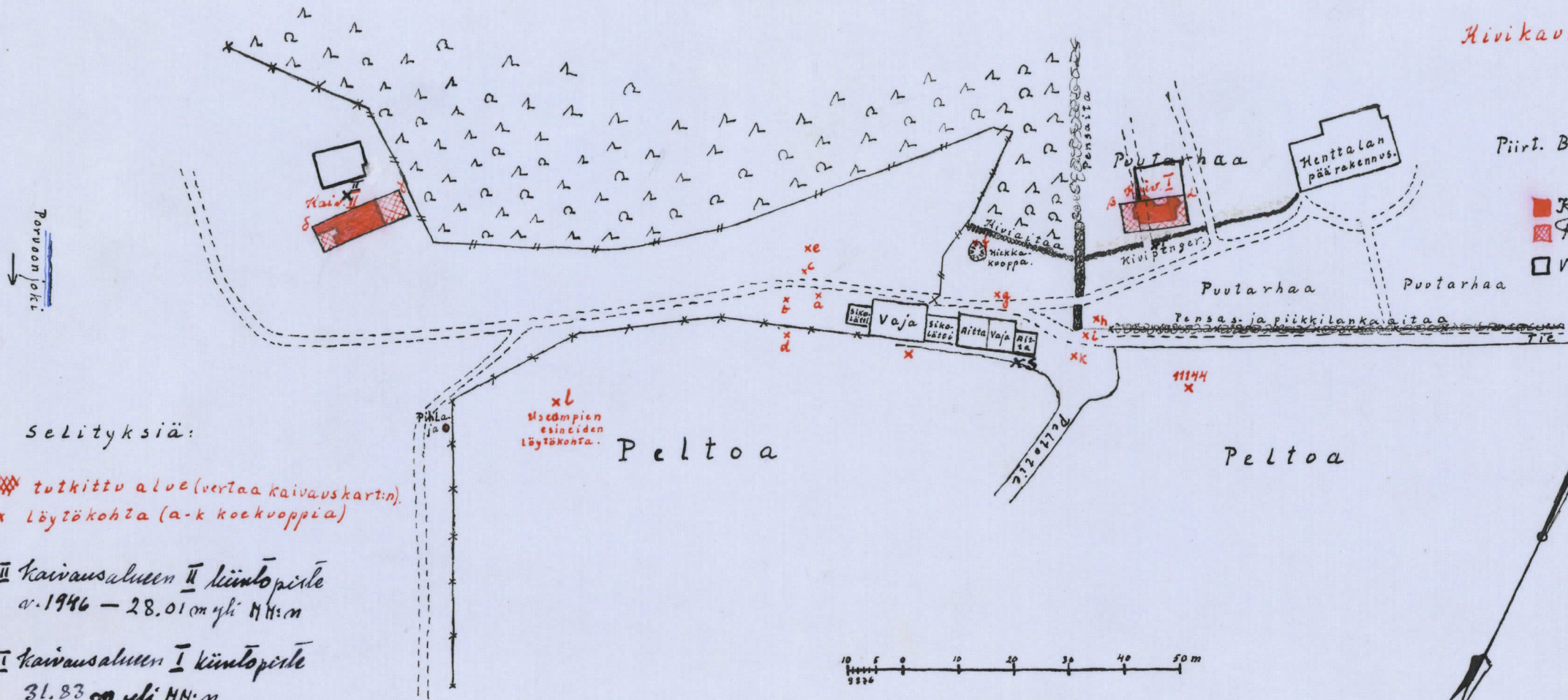
Porvoonpitäjän Henttalan

Hivikautiselta asuinpieltä.

1:1000.

Piirt. B. Granberg, A. Äyräpää,
V. B. Luho v. 1939.

- Kaivettuja alueita.
- ▣ Ruudutettuja alueita.
- V. 1946 kaivettuja alueita.

Selityksiä:

▣ tutkittu alue (vertaa kaivauskart:n).
x Löyökohza (a-k koekvoppia)

xII kaivausalueen II kiintö piste
v. 1946 - 28.01 m yli MH:m

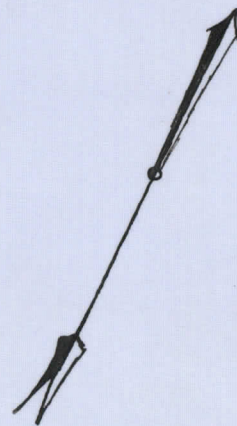
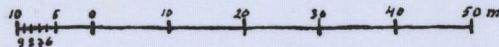
xI kaivausalueen I kiintö piste
31.83 m yli MH:m

xS salaajitus kiintö piste 30.28 m
yli MH:m

xl
Useampien
esineiden
löyökohza.

Peltoa

Peltoa

Kertomus Porvoon pitäjän Heultalan
yksinäistien kivikautisen asuinpaikan kaivauksesta

2.8. - 16.8.46.

Suomen Kulttuurirahaston myöntämää Werner Söderström Oy:n rahastosta allekirjoittaneelle SMY:n välilyhkeelle varoja muinaistieteellisiä tutkimuksia varten päätin jättää prof. A. Pyräpään syyshetkellä 1939 aloittamia kaivauksia Porvoon pitäjän Heultalan sekä ylempällä, esikeraamisella, että alemmalla, varhaiskampakerasamisella asuinpaikalla. Kts. vuon 1939 kaivauskertomuksia KHM:n Top.ark:ssa. - Tutkimukset Heultalassa suoritettiin ajalla 2.8. - 16.8.46, kohtia sen jälkeen, kun oliin saanut työt päätymään Astolan Vahijärvelle (kertomus Top.ark:ssa).

Heultala I. Kaivausalue I (Heultalan puutarhassa; ylempi asuinpaikka). -

Heultalan puutarhassa, mistä omena puut-talvella 1939-40 poletettu seinä-oli hakattu pois, tulliittiin 48 m²:n laajuinen alue; välittömästi v:na 1939 tulliittiin alueen yläpuolella. (Tulliittiin alue merkitty v. 1939 Teh-llyyn yleiskarttaan). - Kts. kartta 1.

Turve- ja täytemaan vahvuus vaihteli 10-27 cm, ollen paksumpina alueen kaakkois- ja varsinkin koillisosassa, ohuimpina puolepi-vuilla V-VII:4 ja VII:1-4, puutarhakäytävien kohdalla. - Ruudut V:4-VI:4 ja toinen puoli ruudusta VII:4 oli täynnänsä pyöreitä moreeniluvia ja murtoluvia, joista jätettiin muurialin. Ruudun VII:4 toinen puoli, ylä-osa, oli jo savimaata. Ruudut VI:3 - VII:3, olivat myöskin kivikkaita, mutta eivät enää niin määrin kuin edelliset. Ruudun VII:3 yläosa oli niin ikään savimaata. Maan laatu järjestys oli suurin piirtein seuraava: VII:1-4 savea, VI:1-4 savenselkeä hietaa, V:1-4 hietaa. Vrt. tähän tähden kartta 2, mihin maan laatu rajat merkitty (savenseläinen hieta - hieta).

Vermaista kulttuurikerrosta oli vain puinturivillä $\bar{V}:1-4$, sekä puintuissa $\bar{VI}:1-3$; muista puintuista, $\bar{VI}:4$, $\bar{VII}:1-2$, saadut löydöt olivat täydeä maasta. Puintuista $\bar{VII}:3-4$ ei tullut löytöjä lainkaan. Väriltään ^{kulttuurikerrosta} ~~se~~ oli väikeä erottaa maan tuhka-kuivumisen jälkeä. Vain puintuissa $\bar{V}:1-3$, $\bar{VI}:1-2$ sekä puintun $\bar{VII}:1$ sitä murkeluudessa oli maa vaalean punertavaa (krt. kartta 2). Tummaa maata, rusteen karvaista se oli pienellä alueella puintuissa $\bar{V}-\bar{VII}:1$ (kartta 2). Kulttuurikerroksen paksuus vaihteli muutamasta senttimetristä 30 senttimetriin, ollen paksuinta alueen alaosassa, puintuissa $\bar{V}:1-4$ ja $\bar{VI}:1$ (vrt. kartta 1).

Siinäntä kulttuurijäänneet. - Puintuista $\bar{V}:1-2$ paljasti n. 30 cm:n syvyydestä melko tyvässä kunnossa säilynyt lieki. Se oli muodoltaan pyöreä, halkaisijaltaan n. 80 cm; liekiä siinä oli kahdessa kerroksessa (kartta 3 sekä valokuvat 1-2), kaikki palaneita. Se oli tehty siten, että maahan haivelti pala maahan, pyöreä pohjainen kuoppa oli täytetty liekillä. Liekin alla, kuopan pohjalla, oli palaneita kivien kappaleita, kivi murskaa, hiiltä ja nokea sekä halki palaneita lieviä (kartta 4) - mahdollisesti kotmanen lievikerran pahoin palaneet jäännökset. Liekin paksuus keskeltä oli vajaa 20 cm. - Liekidestä löytyi jorokko kvartsi-istokkia, runsaasti palaneita luun siruja, hiiltä ja nokea.

Liekidestä n. 1 m:n verran itään, puintuista $\bar{V}:1$, paljasti kulttuurikerroksen alla pieni, pyöreä, hilseen harmaa täpli, halkaisijaltaan n. 15 cm, joka voisi olla paalin jälki, siitä löytyi jokuun luun siru. Se ulottui vain n. 10 cm syvälle. Korostettakoon kuitenkin, että reikä ei supentunut pohjaan päin ja, että se oli pysty muora. - kartta 2.

Puintun $\bar{VI}:1$ koillisosasta paljasti kulttuurimaakuoppa, joka osui osin puintuun $\bar{V}:1$ ja $\bar{VII}:1$. Väriltään maa oli siinä tummaa maata, rusteen ruskeata. Kuoppa ei ollut nyt paljastelulla osallaan syvä,

vaan ulottuu vain n. 56 cm ylälle maanpinnasta laskeen. - Kartta 2.
Marepensas istutukset estivät kasvuston laajentamista tähän suuntaan,
jotenkin luopan alkuperäinen muoto ja syvyys jäi selvälle saamalle.
Löydöksiä ei löytynyt kovin runsaasti, vain 62 luettelolu-
mua (11617: 9-70), emm. osa kvartsi-iskoksia. Kiviksi-iskoksia oli
vähän, palaneita luunmuruja n. 170 gr. Kiviseitä löytyi vain yksi,
selvin hahkelma (11617: 41): nelinivuisen, kiitun, lanteen tasatallan
lämpöpuolisko, aukiilli läpläistä liivä. Löytyi n. 38 cm ylällä, ruudusta
V:2 kartalle n:o 2 merkitystä kohdasta (1/135). Eri on siköli tärkeä,
että se ajoittaa Heikkala I:n kirkon kulltuurin aikaiseksi, eli esihoraa-
mien ajan lopulle, luolan hertomuksessa v. lta 1939 arvelin (lts. myös
V. duho, Porvoon Heikkalan ylempi kivikaution asuinpaikka, Saksassa
Uusimaa III I:n sama puoleksi FM 1944). - Kvartin joukossa on
jokuunen emm. ja kaavin sekä yksi pieni purasin (11617: 52).

Emm. löytyjä tuli puoleksilla V:1-4, varsinkin ruudusta
V:1-2, sekä ruudusta II:2 kulltuurin maakuopan kohdalla. Muut
ruudut olivat löytökäytöksi tai kokonaan löydöttömiä. Löytöjen levi-
neisyydestä ilmenee, että kasvun alue sattu kivikaution asutun
kohdan yläosaan. Nyt kasvun alueen ylä-eli luolapuolella ei
löytyjä emm. tule, ei ainakaan kirkon kulltuurin alueissa. Sen
sijaan kulltuurin herra jatkuu vähevästi itään päin, kohti Heik-
kalan pääraunnon puolesta. Marepensas istutukset haittasivat kulltuurin
tutkimuksia täällä suunnalla, ei tovin kovin paljon, mutta kuitenkin
sitä, että vuorokä 1939 ja 1946 tutkittua aluetta ei voida
välittömästi jatkua itään päin, vaan täällä olisi avattava avoim-
uus alue.

Asuinpaikan suhteista muinaisiin raunioihin ja korlaudesta
katso allekirjoittaneen edellä mainittuja artikkeleita tai hertomusta.
Mainittakoon tässä kuitenkin, että niissä esittämäni „abrasion“ paljas-

Tämä kalliopuuta ei ole abrasion paljastama, vaan tullut eille
hiekkaa paikalta pois ajeltaessa. Terassi puutarhan alapuolella
ei ole alluaan ollut niin jyrkän selvä kuin nykyisin, vaan
sitä on paranneltu kuten kirjoituksessani olen esittänyt. Rinne
on alunperin viettänyt pääraukunmuksen eteläpuolelle peltoille
asti, mutta tasotettu sitten ajamalla hiekkaa pois ja tuomalla jolli-
törmällä multaa tilalle. Sitten on aluusta tehty puutarha (alempi).
Myös nykyisen liivijoukkereen yläpuoleen puutarhaan, missä kaivaus-
alue I, on tuotu täyte maata jolli törmällä, niiltä main missä
kaivausalueet II.

Huuhala II. Kaivausalue II (jolli törmällä, alempi osuipaikka). - Jolli törmällä,
vuonna 1939 kullitun alueen luoläpuolelta kullittiin 52 m²:n
suuruinen alue (vt. v. 1939 tehtyä yleiskarttaa sekä kartta 5). - Rinne
viittää täällä koillista lounaaseen terassimaisesti ja oven jyrkän-
lainesäkin (vt. vuoden 1939 kertomuksia sekä kartta 6).

Turve- ja multa kerroksen vahvuus vaihteli 13-26 cm, ollen
ohuinta sijalla B-D:1 ja vahvinta sijalla B-D:2. Ruudut-
lain sen vahvuus oli seuraava: B:1 20 cm, B:2 25 cm, B:3 19 cm,
B:4 13 cm, C:1 15 cm, C:2 26 cm, C:3 18 cm, C:4 16 cm, D:1 16 cm,
D:2 16 cm, D:3 17 cm, D:4 24 cm. - Turve- ja pello multa ker-
roksen alla oli maanlaatu vaihteleva: puoli ruuduissa C ja
D sekä ruuduissa D:1-2 (ja C:1) kerkeä sora, ylempää korkeampaa
kuin alempaa (vt. kartta 7); ruudussa B:1 ja puolessa ruudussa
B:2 oli vaaleen harmaata, melkein valkeita, kovasti paahtuun-
tunutta hietaa, liivetonitaa (kartta 7). ruuduissa B-D:3 oli hiekka
ja B-D:4 hieta (oven ja savi sekainen). - Maanlaatu vaihteli kuuhin
nähtäen vt. kartta 6.

Kullituksi kerroksen vahvuus vaihteli 0-63 cm, ollen ohuinta

linjalla B-D: 1 ja vahvinta linjalla B-D: 4, vahvojen siis ylhäältä alaspäin mentäessä. - Ruuduittain oli kulltuurihertoksen vahvuus seuraavanlainen: B:1 0 cm, B:2 10 cm, B:3 18 cm, B:4 24 cm, C:1 18 cm, C:2 27 cm, C:3 38 cm, C:4 63 cm, D:1 16 cm, D:2 20 cm, D:3 20 cm, D:4 47 cm.

Kulltuurimaa oli väriltään vaalean punertavaa ja lihasen harmaata (vt. kartta 7).

Kiinteät kulltuurijätteet ja jäännökset. - Ruuduista C-D: 1-2 paljastuivat suurikokoisen, suorakaiten muotoisen lieden jäännökset kohta turvekerroksen alla. Kivet olivat pieniä koliaisia ja kaiseli palaneita. Siinä on todennäköisesti hajonut jiltoin, kun jolitoima oli viijellymä. Nohi maan raja oli kuitenkin selvä ja jyrkkä. Lieden suuruus koinne alun perin ollut n. 3.5 x 2.5 m, mikä oli ylimmän nohi- ja hiilikerrostuma-alueen suuruus. Lieden pohja oli myöskin suorakulmainen ja suuri, n. 2.25 x 2.25 m. Jos tämä on ollut lieden alluperäinen suuruus, niin mitenkä on seliteltävissä ylemmän nohi-alueen selvät rajat. Toinenkin on kuitenkin mielellä pantavaa, että pohjaluvio on säännöllisempi ja ehempi reunainen kuin ylemmän nohi-alueen rajat, jolla ovat ilmeisesti sakrau kymmenen rikkomat ja ehkä muodosta mallin. - Liedestä löytyi kvartseja, savirastian kappaleita, hiivilgi-iskokkia ja palaneita kuumuusia (11617: 209-210, 243-247). - kartta 7.

Lieden luoteispuolella tuli näkyviin kulltuurimaa huopaa reunaa, joka ulottui 42 cm yvälle maanpinnasta. Väriltään maa oli siinä tumman punertavaa. Toimen kulltuurimaa huopaa paljastui ruuduista C:3; sen loonna reunaa ulottui ruuden C:4 puolelle (kartta 7). Se tuli näkyviin n. 18 cm vahvan peltomulta- ja 20 cm vahvan lihasen harmaan kulltuurihertoksen alla, siis noin 38 cm syvyydestä; oli väriltään punertava, multa sisälsi myös hiiltä. Muut-

Taan se oli elliptisemmän ja pyöreäpohjainen (kth. kartat 7 ja 6).
se oli 54 cm syvä ja ulottui maanpinnalta 92 cm:n sy-
vyyteen. Sen yläosasta ovat löydöt 11617: 264-271, eivät kuulukaan
kaiikki. Pohja-osa oli löydöttö- -suuruus m. 2 x 1.2 m.

Ruudusta C:4 ja D:4 (kartta 7) paljastui osa suurikoloi-
sesta, asuinluopaksi arvatavasta, kulltuuri-maakuopasta. se
oli väriltään lilasen harmaa ja paljastui pelloinnilla- ja n. 10 cm
vahvan punertavan kulltuuri-maakerroksen alla (ort. kartta 6). se oli
myt kullitulla osaltaan n. 52 cm syvä ja ulottui maanpinnalta
laskien 70-80 cm syvyyteen. Sen pohja ei ollut tasainen, vaan
kuoppainen; kuopat eivät kuulukaan olleet kovinkaan syviä, enintään
n. 10 cm. Asuinluopan myt kullitun osan suuruus oli m. 3.8 x 2 m.
Löytöjä tuli kuopasta runsaasti, 11617: 272-297, 302-322, joista
enin osa varhaiskampakeraaamista savisten palasia. - En jatka-
nut kaivausaluetta asuinluopan koko suurimman selville saa-
miseksi, koska muu perä kiviurunden talia oli tavalloman kovaa
(saviseläinen kieta), mikä vaikeutti kaivauksia, maata kun ei
voimut viiltää iroilla lapsoilla, vaan oli lastoilla pieninä kappalei-
na irroitettava, mikä luonnollisesti haittasi tuntuvasti havaintojen
tehoa, vaan päätin sen loppuosan kullitun jättää suotui-
sampiin olosuhteisiin, jolloin tarkat havainnot ovat mahdollisia.
Mielikäs ei ole syytä häikäimällä tarvella näin tärkeitten kull-
tuuri-jäännösten kullitusta. Kaivausalueen ja asuinluopan löy-
tyneiksi seuraavalla herralla, löyti kullitun alueen reunapaalut
kaivauksittain päättyä maan pintaan.

Ruudusta B:3 paljastui kohta turvekerroksen alla suuri-
kolonien, suorakaidetta lähentelevä maakivi, n. 1.5 x 1.1 m, jonka rei-
nat olivat hakkuujälkiä. Sen pohjoisreunassa oli selvästi hakattu
matala porras (kartta 7, kivi näkyy myös liitteenä 9 olevassa kuvassa).

Kivien ympäristö luokiteltiin mahdollisimman tarkoin, mutta ei löytynyt mitään, mikä olisi palautunut sen merkitystä ja tarkoitusta. Olikohan se jossakin yhteydessä viereltään olevien kulttuurimaa-kuoppiin?

Kartalle 7 merkittyihin paikkoihin kivien nähdyn viittaan vain Rytäpään kiviainehetkimukseen v. 11617:71-326. ovat, kuten v. 1939 luokitella alueella, ilmeisesti ylempää ryöryneet alas.

Löytöjä kerätyt seuraavat määrät (11617:71-326):

lasatallaja	1
kiotin aseiden kappaleita	11
iskukivinä ja sellaisen kappaleita	3
kuoimia	1
kiivin kivien kappaleita	7
kuivilaji-iskokuvia	58
kuivilaji-iskokuvia	1318
iskentäytymiä	2
kuivilaji-iskokuvia ja kappaleita jalkineita kuivilajia, mukana myös kappaleita	16
kuivilaji-iskokuvia ja sellaisen kappaleita	13
piitä	3
sarvisten paloja	853
idolien kappaleita	4
sarvisten paloja	3
lunta	939
kuilla	x

Käytöksiä kuivilajista mainittakoon ns. sädeliiviliiske, jota enni osa aineiden kappaleista ja kuivilajiskokusta oli. -Kuivilajien mainittakoon seviä poikkiteräisiä nuolentähtiä, joiden kappaleita on löydetty (11617:83). Karboonista piitä on kolme palaa (11617:127, 160, 218), kappale peltomullas-

Ta, 11617:218 oli kulttuurikerroksen yläosasta. Ne ovat siis kuuluneet varhaiskampakeraanuseen kerrostu maan, vaan ovat tyyppillisen kampakera miukan aikuisia. Mainittakoon, että rundusta C:2, mistä oli piimäpala 11617:127, löytyi kokiä peltomullan alla, siis kulttuurikerroksen yläpinnasta suurikokoinen saviastian reunapala tyyppillistä kampakeramukkaa (11617:212). Samasta rundusta, mutta syvempää kulttuurikerrosta on toinenkin pala, mikä voi olla tyyppillistä kampakeramukkaa (11617:262, vt. luetteloa). - Tämän limion palan lähetyksellä ovat toisetkin: 11617:160 rundusta D:1 ja 11617:218, rundusta C:3. - Saviastian paloista on ensin osa, täytännöllisesti katoten kaikki, varhaiskampakeramukkaa, sekä tyyhiastella I:1 että I:2, jälkimmäistä kuitenkin huomattavasti runsaammin kuin edellistä. Tyyppillistä kampakeramukkaa on 1 iso reunapala sekä mahdollisesti toinenkin pala, kuten ylempänä jo tuli mainittuksi. - Varhaiskampakeraanin saviastian paloista mainittakoon 11617:100 (koristeeloa, hiokasti profiloitu), 11617:104, 208 (horisontaalinen aaltoviiva koristelu) ja 11617:283 (XXX-koristeinen), jolla ovat meillä harvinaisia, elleivät aivan uusialin aikaita. Espoon Sparringista on aaltoviiva koristelu, mutta vertikaalisista. - Savi-idoloin kappaleita mainittiin löytöluettelossa neljä (11617:103, 107, 201, 224), mutta ne ovat kaikki epävarmoja. m:ssa 11617:103 koristeluva?

Henttala II:n korkeuspuhlainla katso v:m 1939 kairauskertomuksessa sekä edellä mainittuja allekirjoittaneen artikkelia. - Kairausalueen II kiintopiste on vuoden 1939 ja vuoden 1946 kairausalueen välissä oleva viikko maakerä, mihin kuuluu merkki. Kiintopisteen paikka merkitty v:m 1939 yleiskarttaan ja sen korkeus 28.01 on yli NN:m (vaalitti sekä salaajitus kiintopisteestä, että Henttala I:n kiintopisteestä; näihin nähden vt. Rypäpäin kertomusta).

Helsingissä 7 p:nä Helmikuuta 1948

Fil.maisl. V. Luho

Kartta 1.

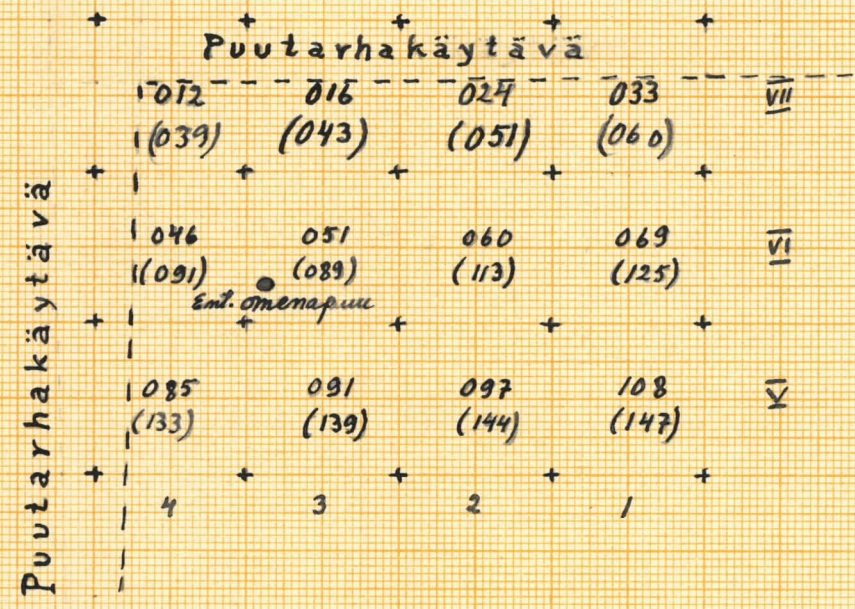
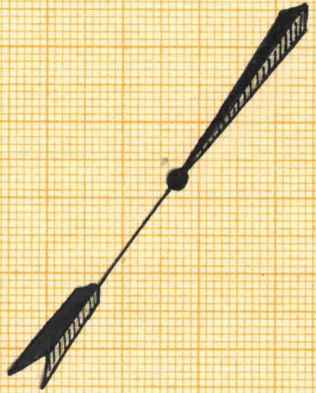
Porvoo, Henttala I

Vaakituskartta

1:100

Piirt. V. Luoto -46

Kp. 283 (=31.83m
yli N.N.m)

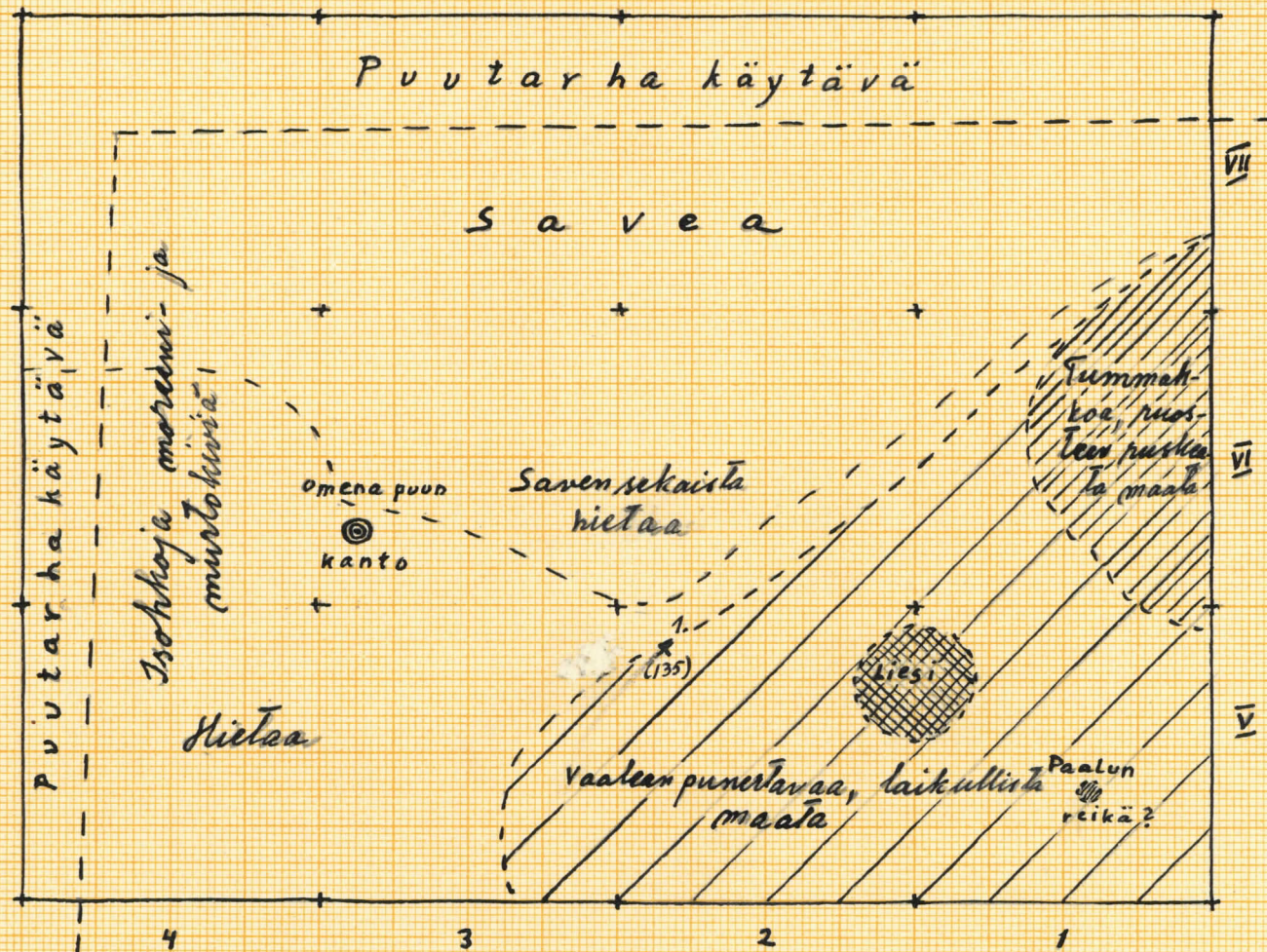

Porvoo, Henttala I
kaivauskartta

1:50

Piirt. V. Luho-46

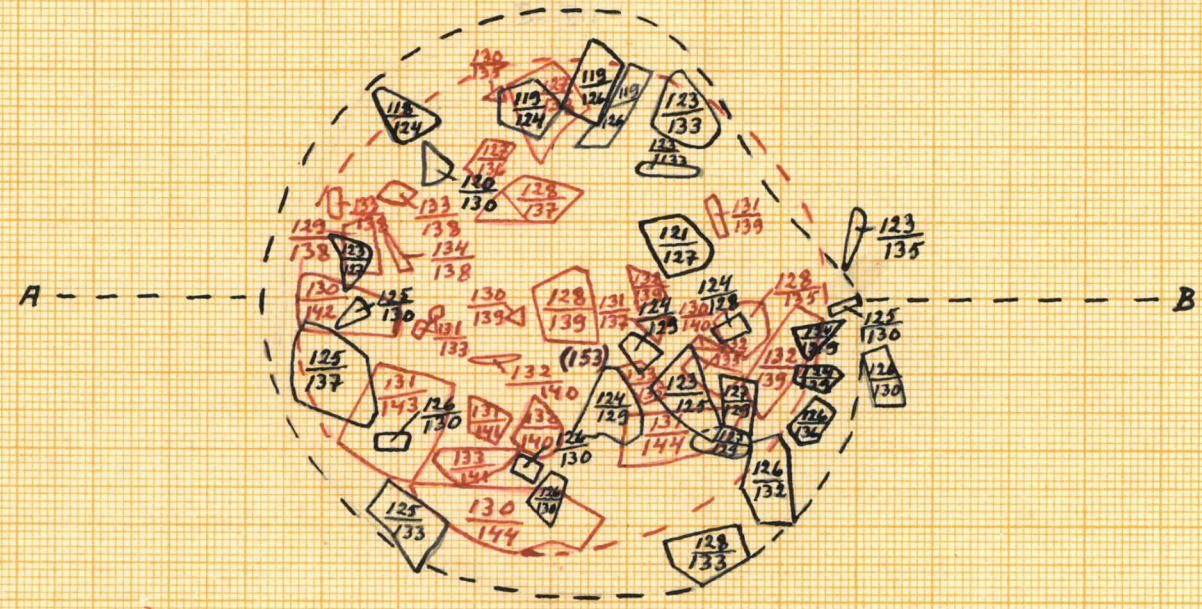
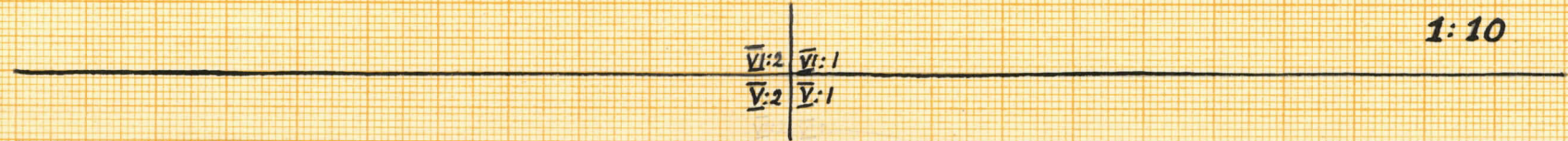

Porvoo, Henttala I Liesi ruuduissa V:1-2.

1:10

Piir. V. Luho
-46.

--- I-kerros
 --- II-kerros

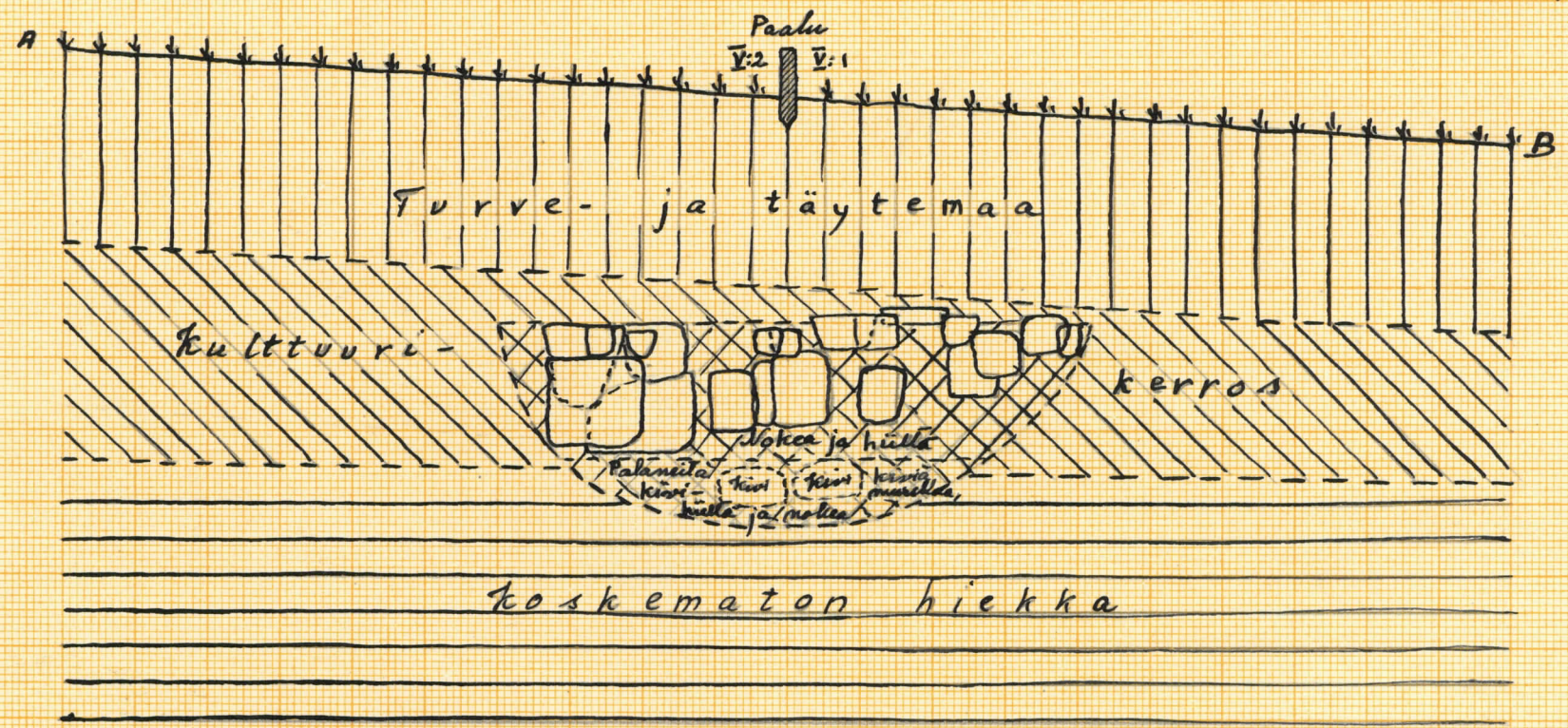
Pilkkuviiva = mokuimaan raja.

Porvoo, Henttala I Kaaviskuva lieden poikkileikkauksesta

1:10

Piirt. V. Luho-46.

Porvoo, Hentta La II

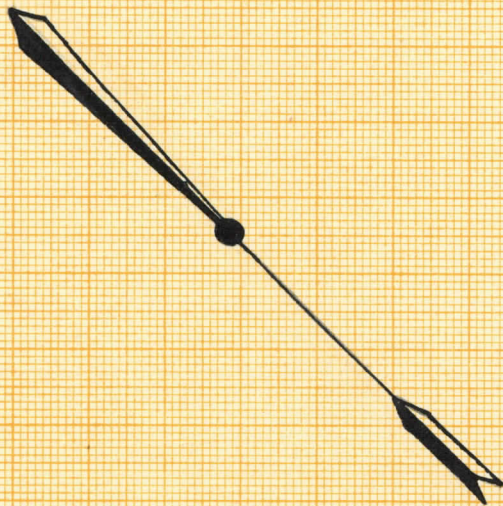
Vaakituskartta

1:100

V. Luho-46

Kp. 025 (= 28.01 myli N.K.m)

E	D	C	B	A
	0.02	0.01		
	+		+	
	038 (070)	039 (072)	039 (059)	1
	+		+	
	050 (086)	047 (100)	045 (080)	2
	+		+	
	085 (122)	068 (124)	056 (093)	3
	+		+	
	135 (206)	125 (204)	111 (148)	4

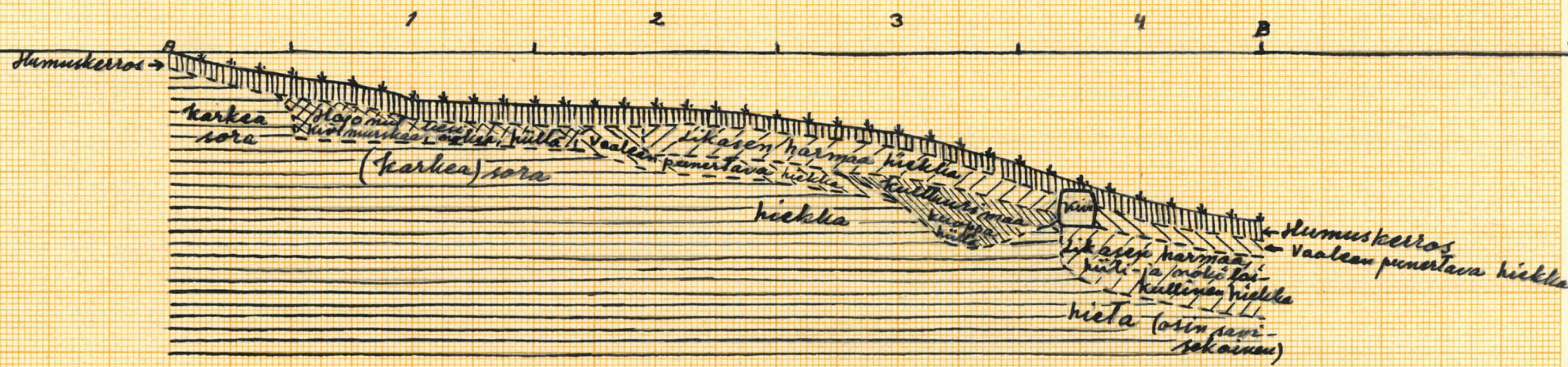
Kartta 6.

Porvoo, Henttala II
Kaaviokuva profiili-
leikkauksesta lin-
jalla A-B
1:50

V. Luho-46

A 4. 210x297 mm

O/Y Wulff A/B N:o 106

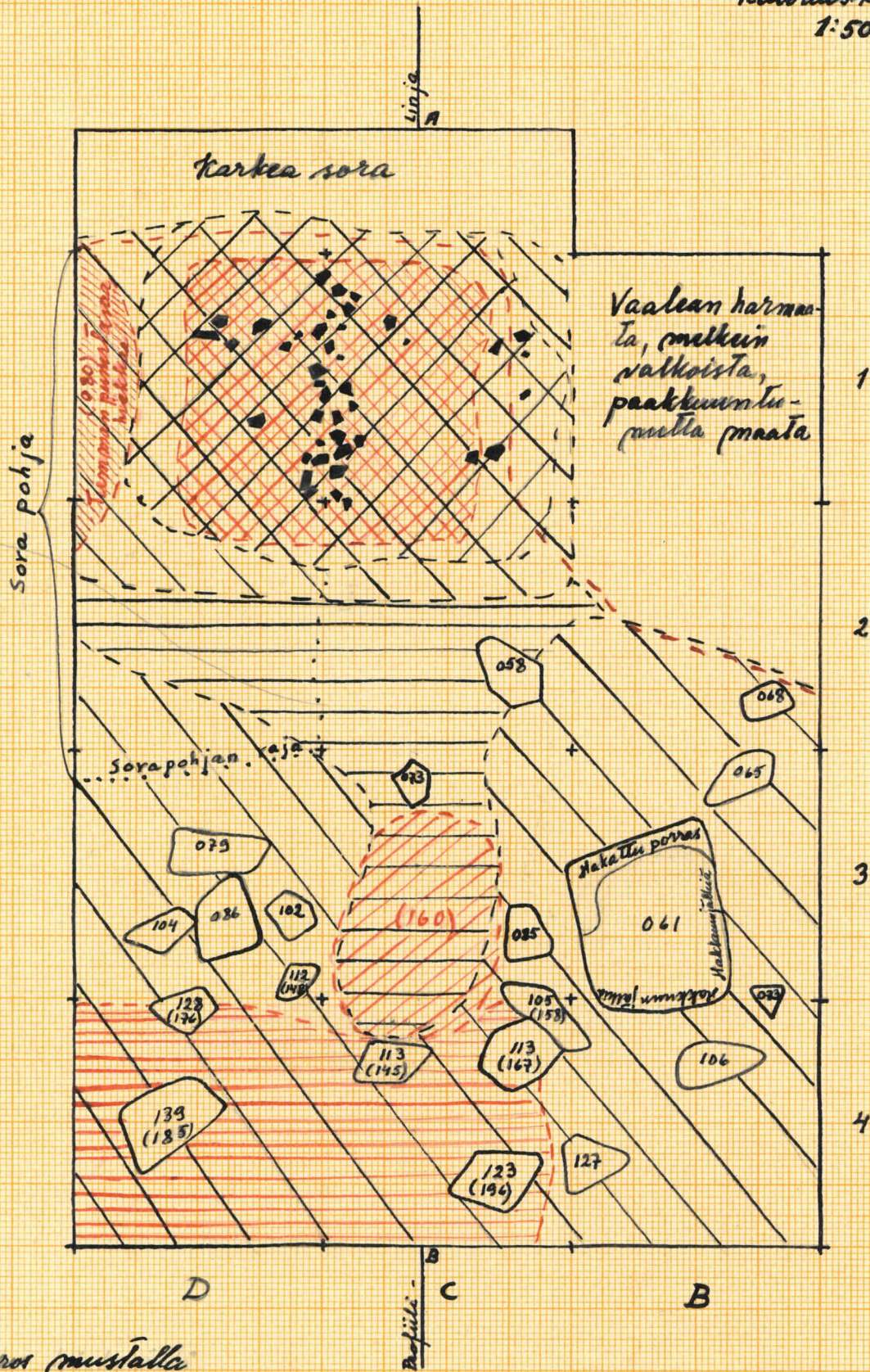

Porvoo, Henttala II

Kaivauskartta

1:50

V. Luoto-46

I kerros (mustalla)

II kerros (punasella)

hiili- ja mokimaa

/// vaalean punertava maa

==== litkasan harmaa maa (= myös hiili- ja moki pitoinen)

//// kulttuurimaa kuoppa (hiiltä sisältävä punertavan maan ohella)

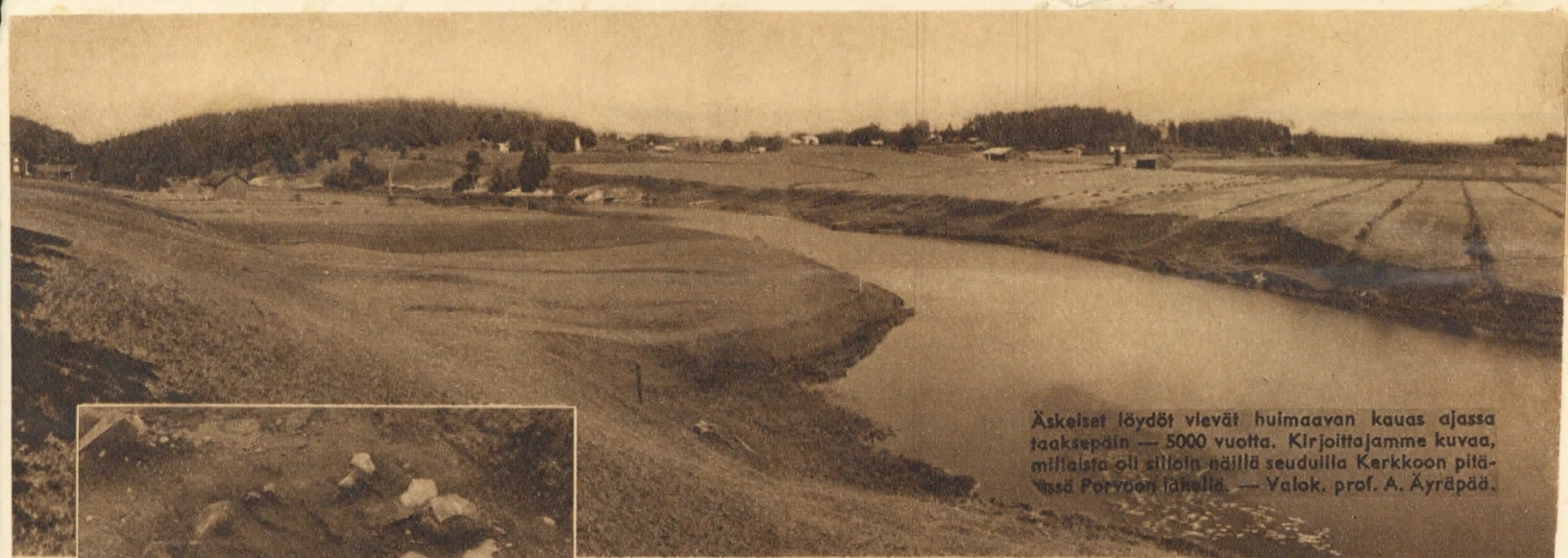

kuva 1. - kivi pöydästä $\bar{V}:2 - \bar{V}:1$ - $\bar{I}$ kivi kerta. L. 14347
 ↑ merkitty sama kivi kuin kartalla 3 $\frac{126}{142}$. Valok. V. duho - 46.

kuva 2. - Sama kivi yllä. - $\bar{II}$ kivi kerta. L. 14348
 x paalu $\bar{VI}:1-2 - \bar{V}:1-2$ kartalla 3. Valok. V. duho - 46.

Äskeiset löydöt vievät hulmaavan kauas ajassa taaksepäin — 5000 vuotta. Kirjoittajamme kuvaa, millaista oli silloin näillä seuduilla Kerkkoon pitäjässä Porvoon lähellä. — Valok. prof. A. Äyräpää.

Kaivauksissa paljastunut 5000 vuoden vanha liesi. Yllä ensimmäinen, alla toinen kerros. — Valok. Luho.

Henttalan isäntä (oik.) yhdessä kaivauksien suorittajan, maisteri Luhon, kanssa löytöjen paikalla. — Valok. Simola.

12

V. LUHO: *Kansankuva-lehti n:o 34/46.*

MILLAISTA OLI SUOMESSA

5000 vuotta sitten?

Porvoon pitäjän Henttalan kivikautisista vaiheista

Vuosina 1937—1938 toi maanviljelijä Gunnar Henttala Kansallismuseoon joukon kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavia esineitä, jotka hän oli löytänyt peltotöissä useamman vuoden aikana. V. 1939 suoritettiin löytöalueella prof. A. Äyräpään johdolla tutkimuksia, joita allekirjoittanut on tänä kesänä jatkanut.

Asuinpaikka sijaitsee lähellä Askolan rajaa, Porvoon pitäjän Kerkkoon kylän Henttalan tilan maalla, Porvoon keskustasta n. 9 km (linnuntietä) suunnilleen pohjoisluoteeseen. Hajalöydöistä ja koe-kuopista päätellen on asuttu alue täällä laaja käsittäen ainakin Henttalan päärakennuksen ja joen välin etelään viet-

tävää rinnettä, mutta ulottuu erinäisistä merkeistä päätellen päärakennuksen itäpuolellekin eli siis n. 300 m laajalle alueelle. — Muinaistieteellisiä kaivauksia on täällä suoritettu sekä Henttalan puutarhassa että Porvoonjoen rantaäyräällä. Löydökset ovat olleet suhteellisen runsaita — sekä irtolöydöt että kiinteät muinaisjäännökset — ja edustavat neljää eri kivikautista vaihetta.

Vanhimmat löydöt, puutarhasta päivänvaloon tulleet, ovat peräisin esikeraamisen kauden nuorimmalta jaksolta, jota nyttemmin on ruvettu nimittämään Kiskon pitäjän laajan ja löytörunsaan kivikautisen asuinpaikka-alueen mukaan Kiskon kulttuuriksi, joka nykyisin ajoit-

yläosan
Kaivauspaikan ~~keskellä~~ näkyy kiviliesi. — Valok. Simola. *Henttala II*

leen päaelinkeinot, koira ainoa kotieläin.

Varhaiskampakeramiikkaa seuraa Henttalassa kuten muuallakin maassamme tyypillinen kampakeramiikka (n. 2.250—2.000 e. Kr.). Nimitys johtuu tavasta koristella saviastiat hammastetulla, kampamaisella leimalla. Tämäkin vaihe kuuluu vielä pyyntikulttuurin piiriin. Utta on nyt piin käyttö. Sitä haettiin tai tuotettiin Itä-Euroopasta, lähinnä

Jatkuu siv. 29.

Henttalan kivikautinen asuinpaikka on maassamme sikäli ainutlaatuinen, että se on tietääkseni toistaiseksi ainoa, missä keraamista vaihetta edeltää välittömästi esikeraaminen. Myöskin tältä esikeraamiselta kaudelta peräisin oleva liesi on harvinainen ja maamme kivikauden tuntemukselle ensiarvoisen tärkeä. Se on tietääkseni vasta kolmas näin vanha suhteellisen hyvin säilynyt liesi, mikä maastamme tunnetaan. Ensimmäisen kaivoi esille tri S. Pälssi Pielisensuun Mutalasta ja toisen allekirjoittanut Askolan Vahijärveltä. Maamme kivikauden tutkimus saa olla kiitollinen Henttalan isännälle, Gunnar Henttalalle, näin tärkeän ja arvokkaan kivikautisen asuinpaikan tietoon tulosta.

tetaan noin vuoteen 3000 e. Kr. — ne ovat siis n. 5000 vuotta vanhoja. Näistä, puutarhassa tehdyistä löydöistä on epäilemättä mielenkiintoisin liesi, joka paljastui tämän kesän tutkimuksissa. Se on pieni ja muodoltaan pyöreä, halkaisijaltaan n. 80 cm ja tehty siten, että maahan kaivettu patamainen kuoppa on täytetty kivillä. Liedestä ja sen ympäriltä löytyi runsaanlaisesti palaneita luunsiruja ja kvartsi-iskennäisiä. Luut ovat aterioimisjätteitä. Asujamet, jotka hankivat elatuksensa yksinomaan metsästyksellä ja kalastuksella, ovat aterioineet lieden äärellä ja syötyään heittäneet puhtaaksi kaluamansa luut ja kalanruodot tuleen, jotenka ne ovat saattaneet säilyä aina nykypäiviin asti. Valtaosa löydetyistä luista on ollut lintujen ja nisäkkäiden luita, vähäisempi osa kalannikamia — tällöin on kuitenkin otettava huomioon se seikka, että kalan ruodot ohuina ja hentoina ovat alttiimpia tuhoutumaan tulesa kuin edelliset. Luut siis kertovat meille silloisten Henttalan asukkaiden ruokalistasta: kalaa, lintua ja ehkä karhun tai hirven paistia. — Maanviljelys ja karjanhoito olivat tuntemattomat, samoin savenvalamistaito. Keihäs ja jousi ovat olleet metsästysaseita, verkko ja onki kalastusvälineitä. Vesillä on liikuttu ehkä yksipuuisella ruuhella.

Luonnonsuhteet tuohon kaukaiseen aikaan ovat olleet täysin toisenlaiset kuin nykyisin. Saaristomeri on silloin ulottunut Henttalan puutarhan juurelle asti, tarjoten asukkaille ehkä hyvinkin edullisia kalastuspaikkoja. Nyt on silloinen rantaviiva n. 32 m merenpinnan yläpuolella. Nykyiset, päärakennuksen eteläpuoliset pellot ovat entistä merenpohjaa.

Kiskon kulttuuria seuraavan varhaiskampakeraamisen vaiheen (n. 3.000—2.250 e. Kr.) aikaiset löydöt ovat Henttalassa erikoisen runsaita. Tällöin asukkaat ovat jo oppineet valmistamaan saviastioita. Astiat ovat kookkaita, joskus 30 litraakin vetäviä, pyöreä- tai suippopohjaisia, kauttaaltaan koristeltuja. Astian seinämät ovat paksut, savi kärkeä, runsaasti kivisirua sisältävää. Ehjinä ne eivät ole meidän päiviimme säilyneet. — Tänä aikana tulee käytäntöön suorakaiteen muotoinen liesi, jollaisia Henttalasta on tähän mennessä tavattu kaksi. Kalastus ja metsästys ovat edelleen pääelinkeinot, koira ainoa kotieläin.

Varhaiskampakeraamiikkaa seuraa Henttalassa kuten muuallakin maassamme tyypillinen kampakeraamiikka (n. 2.250—2.000 e. Kr.). Nimitys johtuu tavasta koristella saviastiat hammastetulla, kampakaisella leimalla. Tämäkin vaihe kuuluu vielä pyyntikulttuurin piiriin. Utta on nyt piin käyttö. Sitä haettiin tai tuotettiin Itä-Euroopasta, lähinnä

Jatkuu siv. 29.

Millaista oli Suomessa ... *jatk. siv. 13.*

Valdain seutuville. Suomenlahden eteläpuolelta, Itä-Preussista hankittiin meripihkaa, josta valmistettiin erilaisia koruja. Kosketusta on ollut myöskin länteen, Skandinaviaan. Tämä vaihe maamme kivikaudessa merkitsee kampakeraamisen kulttuurin kukoistuskautta. Nuo tuhansia kilometrejä pitkät matkat, joita silloisten asukkaiden tiedetään suorittaneen, on taivallettu talvisen aikaan koiravaljakolla.

Tyypillistä kampakeraamiikkaa seuraavan niinsanotun Uskelakulttuurin aikaiset löydöt puuttuvat ainakin vielä toistaiseksi Henttalasta, ja asutukseen tulee pari sataa vuotta kestävää aukko. — N. v. 1800 e. Kr. leviää Keski-Euroopasta Lounais-Suomeen sotaisa nuorakeraaminen kulttuuri, jonka aikaisia löytöjä (n. 1800—1500 e. Kr.) on tavattu myöskin Henttalasta. Tulokkaat olivat indogermaaneja, kun taas kampakeraamikoita on hyvällä syyllä pidetty suomalaisugrilaisina. — Tämä nuorakeraaminen eli vasarakirveskulttuuri tunsii jo alkeellisen maanviljelyksen ja karjanhoidon. Sotaseena oli ns. veneenmuotoinen vasarakirves, työaseena nelisivuinen oikokirves. Saviastiat olivat pieniä ja tasapohjaisia, koristeltu usein kaksisäikeisen nuoran painanteilla. Koristelu rajoittui enimmäkseen vain astian yläosaan, kaulaan. Asuinpaikkain valinnassa ei enää oltu samassa määrin riippuvaisia veden välittömästä läheisyydestä kuin kampakeraamisen kulttuurin piirissä ja aikana, vaan ne valittiin nyttemmin enemmän maaperän laadun mukaan. Halutuimpia olivat savimaiden ympäröimät hiekkakunnaat ja sellaisia on ollut Henttalassakin saatavissa. — Tähän nuorakeraamiseen kulttuuriin päättyy Henttalan seudun kivikautinen ja samalla myöskin koko esihistoriallinen asutus.

Henttalan kivikautinen asuinpaikka on maassamme sikäli ainutlaatuinen, että se on tietääkseni toistaiseksi ainoa, missä keraamista vaihetta edeltää välittömästi esikeraaminen. Myöskin tältä esikeraamiselta kaudelta peräisin oleva liesi on harvinainen ja maamme kivikauden tuntemukselle ensiarvoisen tärkeä. Se on tietääkseni vasta kolmas näin vanha suhteellisen hyvin säilynyt liesi, mikä maastamme tunnetaan. Ensimmäisen kaivoi esille tri S. P ä l s i Pielisensuun Mutalasta ja toisen allekirjoittanut Askolan Vahijärveltä. Maamme kivikauden tutkimus saa olla kiitollinen Henttalan isännälle, Gunnar Henttalalle, näin tärkeän ja arvokkaan kivikautisen asuinpaikan tietoon tulosta.